

Fer un sant hilari

JAUME SALVANYÀ

En la toponímia catalana hi trobem uns quants *Hilaris*; segurament que el més conegut és Sant Hilari Sacalm, capital de les Guilleries. Tot i que no és un nom gaire freqüent entre la població –segons les dades de l’Idescat, a Catalunya hi ha poc més d’un centenar d’*Hilaris*–, en el santoral n’hi apareixen fins a nou, entre bisbes, monjos, diaques i fins i tot un papa del segle v. Poc s’imaginaven, pobres sants, que el seu nom seria invocat uns quants segles més tard per a una acció que no encamina pas gaire a la santedat.

Totes les llengües solen tenir algunes paraules que es diuen a l’hora de brindar; generalment es desitja salut o bé es reproduïx el so del trincar de les copes: *salut!* en català, *salud!* o *chin chin!* en espanyol, *santé!* en francès, *topa!* en basc, *cheers!* en anglès, *proost!* en neerlandès, *noroc!* en romanès... Després de pronunciar aquestes expressions que acompanyen el gest d’alçar el got o la copa, es tasta el vi, el xampany o la beguda alcohòlica amb la qual es brinda.

Però quan ja s’està una mica més engrescat, hi ha una altra modalitat de brindar que consisteix a buidar tot el contingut del got d’un sol cop. I també en aquest cas cada llengua desenvolupa una creativitat diferent. En espanyol, per exemple, és molt estesa la fórmula *Arriba, abajo, al centro y pa’ dentro!*, i s’acompanya alçant el got, abaixant-lo i engolint-ne el contingut. En francès l’expressió de buidar el got de cop es diu *cul sec*, però també hi ha una fórmula amb una clara connotació sexual: *A la tête, au cul, et qu’ça glisse*, mentre es fan dringar els gots primer per dalt, després pel cul i després es freguen l’un amb l’altre.

Hi ha un ritual més llarg però molt divertit que es diu en italià, tot i que no és gaire clar que sigui originari d’Itàlia. Consisteix en cinc fases: 1) flai-rar la beguda; 2) tastar-la; 3) comen-tar la jugada; 4) ingerir tot el contingut

de cop, i 5) comprovar que el got és buit. Entremig de tots aquests passos es fa anar el got amunt i avall cada vegada i es reciten els següents mots: 1) *Ascendere, discendere, odorare*; 2) *ascendere, discendere, degustare*; 3) *ascendere, discendere, commentare*; 4) *ascendere, discendere, berlo tutto*, i 5) *ascendere, discendere, comprovare*. I aquest *comprovare* final es fa posant el got de cap per avall al damunt del cap, per demostrar que realment ja no en queda ni una gota.

Doncs bé, en català també tenim una fórmula ben genuïna que ha fet bastanta fortuna, fins al punt de poder conjecturar que avui en dia tot el jovent del país la coneix i l’ha posada en pràctica més d’una i de dues vegades. S’aixequen els gots, es diu *Sant hilari, sant hilari, fill de puta qui no se l’acabi*, i a buidar el got s’ha dit!

Quan i on comença?

Es tracta d’un crit de guerra relativament recent. Sembla que la gent que va néixer abans de 1960 o bé no sap de què va, o bé ho ha descobert gràcies a generacions posteriors que els ho han ensenyat, però en qualsevol cas és una pràctica que no feien de joves. En canvi, els nascuts a partir de 1970 majoritàriament saben què és i ja solien practicar-ho de joves.

Això ens indica que segurament devem aquesta «invocació» a sant Hilari a la generació dels anys seixanta, i que probablement va començar a circular al començament de la dècada de 1980 per la zona centre-nord i nord-est de Catalunya. Molta gent creu que està relacionada amb Sant Hilari Sacalm, a la Selva. Tot i que és probable que la coincidència del nom ajudés a propagar-la per aquesta comarca, no hi ha arguments clars a favor d’aquesta hipòtesi. En canvi, sembla que té més sentit el fet que el nom de *Hilari* evoca la *hilaritat*, una conseqüència natural del fet d’ingerir alcohol. I potser això també

explica, en part, que sigui aquesta fórmula la que ha fet forrolla i no una altra com *Sant Quintí, sant Quintí, fins que no me l’acabi no em moc d’aquí!*

El que és segur és que a finals de la dècada de 1980 ja es coneixia almenys al Berguedà, perquè al començament dels noranta el grup Brams, originari d’aquesta comarca, va escriure una cançó titulada *Goigs a sant Hilari*, que enalteix l’alcohol com a part inseparable de la festa. En reproduïxo el fragment final, prou il·lustratiu. Segons em confirma en Francesc Ribera, *Titot*, el cantant del grup, totes les invocacions són inventades per ells, excepte la del *sant hilari*, que ja era coneguda:

Que sant Heribert
beneixi aquest concert;
que santa Modesta
beneixi aquesta festa;
que sant Guillem
beneixi tot el vi que beurem.
Que sant Agapit
ens porti fins al lilit,
que santa Ciriaca
ens consoli la ressaca,
tingueu pietat
de mi, que aquesta nit vaig torrat.
Sant Hilari, sant Hilari,
fill de puta qui no se l’acabi!

Sens dubte, aquesta cançó del grup Brams va contribuir a estendre la fórmula a bona part dels territoris de parla catalana, i actualment s’utilitza almenys fins a l’Ebre, fins a Ponent i fins a Mallorca i Menorca. Sembla que al País Valencià i a la Catalunya del Nord l’expressió no ha fet fortuna.

Un apunt fonètic i un altre de morfològic sobre l’expressió. El fonètic és que la pronúncia més estesa emmudeix la *t* de *sant hilari* (tot i que determinats parlants, com ara els de Sant Hilari Sacalm, la hi mantinguin). El morfològic és que, com que les formes del present de subjuntiu varien segons els parlars (*acabe* o *acàbia* en tortosí, *acabigüe* en nord-

occidental), en certs indrets l'expressió es diu sense la rima.

En qualsevol cas, a partir d'aquesta fórmula, amb rima o sense, digna de ser recollida en el costumari català contemporani, ha arribat a la llengua general l'expressió *sant hilari* per a designar aquell brindis en què el got (i qui diu el got, diu la llauna, la gerra, etc.) es buida tot d'un sol cop. Els diccionaris encara no recullen el terme, però potser algun dia s'ho hauran de plantejar.

Proposta d'entrada al diccionari

Potser el primer que caldria decidir és amb quina forma o sota quina entrada s'ha de recollir. Crear l'entrada *santhilari* seria conseqüent lèxicament (*hilari*

tot sol no vol dir res) i morfològicament (la forma de plural manté *sant* en singular: *santhilaris*), i a més al diccionari ja hi ha casos paral·lels (*santbernat* i *santcríst*); toparia, però, amb la tradició d'escriure-ho separat (al Google hi ha 9 enllaços amb «un santhilari» escrit tot junt i 33.000¹ amb «un sant hilari» escrit separat). Amb la forma *sant-hilari* passaria el mateix, i encara caldria justificar un guionet que no s'ajusta clarament a cap dels criteris normatius actuals. En canvi, recollint l'expressió *sant hilari*

1. Consulta feta el setembre del 2011. D'aquests 33.000, hauríem d'eliminar els que fan referència a altres coses («van saber aturar els atacs d'un Sant Hilari que no va poder xutar ni una sola vegada entre els tres pals»), però bo i així ens queden moltíssims més enllaços que no pas si ho busquem tot junt.

dintre l'entrada *sant*, per exemple, es mantindria la grafia més estesa. En qualsevol cas, és una decisió que els lexicògrafs haurien de valorar.

Pel que fa a la definició, hauria d'incloure, com ha quedat dit, que és l'acció de beure d'un cop el contingut d'un got o d'un altre recipient en un brindis. A més a més, es podria exemplificar amb algun dels dos contextos bàsics en què es fa servir: *beure a sant hilari* i, el més habitual, *fer un sant hilari*.

Que els diccionaris recollissin aquest terme seria un bon símptoma per a mostrar que, en contra del que pensen molts, no tot el llenguatge nou que es genera en català es basa en el calc d'altres llengües, sinó que també som capaços de crear vocabulari genuí. ♦

El paquetaire

ALBERT JANÉ

Els nostres diccionaris normatius, ara el DIEC i abans el DGLC (el Fabra), admeten solament per al substantiu *paquetaire* el valor 'El qui (o persona que) es dedica a fer paquets'. Però aquest mot ha estat usat també, molt habitualment, com a sinònim de *contrabandista*. Recordem, per exemple, haver sentit parlar moltes vegades dels paquetaires de Castellar de n'Hug, que en altres temps devien tenir una activitat molt intensa en aquest camp tan específic i característic de la importació.

Essent així, i amb el suport de diversos exemples textuais que ens va proporcionar el Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (CTILC), ens vam decidir a proposar a la Comissió de Lexicografia de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans l'admissió d'aquest segon valor del terme *paquetaire*, admis-

sió que fou aprovada en una de les darreres reunions de la susdita comissió. Des d'ara, doncs, *paquetaire* 'contrabandista' és un mot amb la deguda sanció normativa.

Vet ací alguns dels exemples que surten en el CTILC de l'ús de *paquetaire* amb aquest valor:

«Havia sigut com una convulsioneta més del malalt; però alguns, ni això, creien, donant-li, tot lo més, el caràcter d'una estratagema de contrabandistes per a distreure forces de carrabiners i

deixar algun pas franc als paquetaires» (Narcís Oller, *Vilaniu*).

«Acabada la guerra, tornà a fer de traginer, després paquetaire» (Artur Osona, *De les meves excursions amb en Jaume de Can Valent*).

«Justament les circumstàncies hi ajudaven, perquè el petit contrabando, que era la vida del país, era mort des de que l'Esparver l'havia donada en saquejar els paquetaires, midant-los pel mateix raser que als mercaders i propietaris» (Marià Vayreda, *La punyalada*).

I, com a cloenda, un exemple de Verdager, realment impagable:

«Era un carrabiner, que ens encaçava amb la illusió de que portàvem frau, i a l'atrapar-nos s'enfadà de mala manera al veure que era un capellà aquell que de lluny havia pres per un paquetaire» (Jacint Verdager, *Excursions i viatges*). ♦

